

ALTFEL DE CRONICĂ

Codrinei,

Tîrziu, dar nu prea, îți expediez epistola cu impresiile lecturii noului tău volum de proze: Codrina Bran, **Lumina și umbra**, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012.

Mai întâi să-mi justific întârzierea. Trebuia să finalizez ce aveam în lucru (eram tot în întârziere), apoi știi că sunt încet la lectură și redactare, fiind o fire analitică nu agreez scrisul spontan-eseistic, care în cele mai multe cazuri bate apa în piuă. Acestea fiind spuse trec la chestiune.

Încep cu o primă constatare, la cald: noul tău volum îmi confirmă ceea ce îți spuneam în scrisoarea precedentă: tu ești născută pentru proza scurtă.

Fericiri și drame sunt peste tot și pentru fiecare, dintotdeauna. Dramatic este faptul că *lumina* și *umbra* nu sunt la paritate, mai des te lupți cu umbra și mai puțin te bucuri de lumină. De aici și fiorul dramatic care îți tutelează povestirile. Subiectul prozelor tale confirmă spusesele poetului “O luptă-i viața, deci te luptă / cu dragoste de ea, cu dor.” Textele tale au un sîmbure etic, dar spre meritul tău scriitoricesc nu devi nici moralizatoare, nici moralistă. În jurul aceluia sîmbure etic gravitează teme tale obsesive care îți definesc universul scriitoricesc și care se întîlnesc în clepsidră. Toate sunt abordate cu simplitate și sobrietate fără dezvoltări epice inutile și dezlînări analitice. Toate temele și personajele sunt bine motivate socio-istoric și psihic-caracterial. Prozele sunt “rezumate de viață”, scrise cu responsabilitate morală și grijă pentru text. Pentru a evita copierea sau simpla parafrizare citez pe Ovidiu Pecican de pe coperta a patra: “Evocarea proximității și a experienței de viață într-o cheie metaforică ori prin ridicarea la rang de simbol nu poate scăpa celor încîntați de literatura care își înalță construcțiile pe mai multe paliere. Sarcasmul amar ori ironia răzbat cu ușurință din anumite texte, tot așa cum retrospectiva infuzează sentimental dar și analitic deopotrivă acest scris.” Fiecare povestire, bine personalizată, merită să fie consemnată prin cîteva rînduri.

O înmormîntare cu ștaif – imagine a unei lumi care dispare datorită timpului, dar și presiunii exercitată de un anumit moment istoric-social. Schița propune o dublă deschidere meditativă: diferența profesională și morală dintre *foștii* și *actualii* slujitori ai Doamnei legată la ochi care se cam joacă din cînd în cînd cu balanța, și: ce este adevărul și cine îl deține? În plan simbolic, reqviemul rostit verbal și paraverbal de oratorul-jurist la catafalcul colegului, este o încercare de a opri timpul, de a amîna *trecerea dincolo*.

În viață ești mereu în situația de a da examen. Într-un astfel de moment poți fi cinstit și curajos sau laș. La un asemenea examen e supus medicul Sarina din schița ce-i poartă numele. Personajul se impune prin puterea și onestitatea cu care suportă și recunoaște, mărturisește adevărul dur: natura i-a dat un handicap biologic. Sarina impresionează și prin capacitatea de a dărui iubire celor din jur.

Pe motivul fotografiei ți-ai construit schițele *Picioare frumoase* și *Fotografia*. În prima, problema continuității și discontinuității o exprimi prin diferența simbolică dintre fotografia alb-negru (de pe la 1900) și fotografia color de azi. Lumea bunicii și a străbunicii a fost una bine ancorată în lume, ordonată în ritmul calm al existenței de familie. Cea a nepoatei este o lume a dezordinii și relativului, o lume care trăiește în ritmul nerăbdării și superficialității. Trecutul a rămas în “fotoliul cu rotile”, iar prezentul a plecat la petrecere. Afară ninge leneș. În cealaltă povestire, “fotografia ilicită” căzută din ascunzătoarea secretă a albumului de familie este click-ul proustian pentru memoria eroinei. Pe retina memoriei i se derulează iubirea care a început sub auspiciile aurorei și s-a sfîrșit sub cele ale apusului. Fotografia ilicită, după atîția ani, îi dezvăluie

că ea n-a fost singura femeie din viața bărbatului considerat ideal și pe care l-a iubit. Descoperirea o răvășește. Crochiurile peisagistice și introspecțiile susțin analiza.

Tot pe tehnica rememorării este construită proza *Sfârșitul lumii*. Tema e generoasă și te încadrează în tradiția prozei contemporane: degradarea ființei, anularea ei ca personalitate de către un social fabricat și impus de o ideologie antiumanistă. Din păcate, ai pus un accent prea puternic pe social și ai neglijat analiza. Nici meșteșugul realizării opozițiilor purtătoare de semnificații (personalitatea centrului istoric al urbei / adaosul comunist – blocurile fără personalitate; masa oamenilor anonimi – poporul / foștii ilegaliști și activiștii prezentului), nici ironia amară a “bancului” cu cel care, întors acasă de la slujbă, a intrat în alt apartament sau situația comico-sinistră: copiii orașului nou sunt cam de aceeași vîrstă, cam la fel îmbrăcați, cam asemănători la chip, nu saltă povestirea dincolo de nivelul mediu, de ceea ce este cunoscut. Cel care povestește, mai degrabă, este un jurnalist-analist decît un narator.

Mult mai realizată consider nuvela *Giovanni*. Te-ai întors la una din temele tale preferate, psihologiile complicate cu urmările ei dramatice în plan moral. Prin povestea vieții lui Giovanni propui spre meditație situația cînd omul aflat la o răscruce a vieții trebuie să ia o hotărîre de nerepetat, ulterior imposibil de corectat dacă a fost rea; este hotărîrea care decide viitorul, iar dacă a fost rea devine “viermele” care roade la temelia existenței. În planul profan al cotidianului este echivalentul vinei tragice. Dintre prozele volumului, *Giovanni* mi se pare cea mai apropiată de tragic. Prin povestea personajului ilustrezi în concretum ideea de *fatuum* exprimată de naratorul-jurist, martor al întîmplărilor: “Giovanni a fost unul din acei oameni cu care ți se încrucișează drumul tău din cînd în cînd, ca niște curbe într-un sistem de axe care au mișcări în contratimp și care se intersectează întîmplător venind din direcții opuse și îndreptîndu-se spre ținte diferite.” Urmînd logica ideii ajungi la concluzia că viața este o tablă de șah pe care se joacă o unică partidă care nu mai poate fi reluată în intenția de a găsi o altă soluție.

Unei răscruce dramatice din viață ai putea face față opunînd vieții visul. Visul nu ca resemnare, ca refugiu, ci visul ca speranță. Această soluție o ilustrezi prin povestirea *Stăpînul domeniului*, poate cea mai poetică scriere. Am subliniat vocabula pentru a marca distincția dintre poetic și sentimentalism. Povestea e construită pe motivul oglinzii. În fața ferestrei visînd paradisul, eroina se opune realității dure care a condamnat-o la “fotoliul rulant” călcînd sentimente și etica umană: “Cînd te gîndești că voiam o viață lîngă el, iar el după ce mă nenorocește în accidentul acela de mașină nu mai vrea nici să mă vadă. Cică nu-i trebuie o nevastă șchioapă. Mărgăritare pentru porci.” Morala: visul (voința, speranța) te poate ajuta să depășești *accidentele* vieții.

Problemele morale ale vieții le ilustrezi și prin cîteva povestiri-fabule: *Cîinele*, *Motănel*, *Iubire*, temele lor fiind bătrînețea și singurătatea, augmentate de cei din jur care te consideră o povară.

Prozele pe care le-am trecut în revistă confirmă știința ta de a realiza ceea ce spune sintagma *multum in parvo*.

Dodi (pentru mine un nume aproape de nedigerat) este o saga concentrată a două destine care se întîlnesc și se confruntă (vezi mai sus *fatuum* și *jocul de șah*). Am reținut motivarea veridică istorico-socială și psiho-caracterială a personajelor. Fabula nuvelei e structurată în două părți. “Ruptura” epică schimbă și ritmul și tehnica narativă. În prima parte, în prelungirea realismului clasic, prin procedeul *rezumatului* peziți ascensiunea socială a unui Rastiniac maramureșean. În partea a doua, povestea Mariei după alungarea ei din pradisul iubirii se derulează în alt ritm prin “rupturi” în cronologie. Această parte pune mai pregnant în evidență ideea subterană a poveștii: viața se consumă dramatic în coliziunea dintre două forțe, *ceasul de sus* și *ceasul de jos*. Între părți există o relație de simetrie, dar nu numai formală, ci și de sensuri. Astfel, lui Augustin, din prima parte, tata lui Dodi, copilul familiei, îi corespunde în partea a doua Păpușa, țitoarea lui Bebe, copilul capitalei (altă familie). Din altă perspectivă, Bebe

seamănă cu Augustin din vremea tinereții. Deosebirea dintre ei ar fi următoarea: Augustin *este făcut* “om nou”, pe când Bebe *este născut* “om nou”. Nuvela conține două biografii ratate, cea a lui Augustin prin suficiență, compromisuri, lașități, și cea a Mariei prin persistența în speranța, în pragul abuliei, că poate anula-uita stigmatul “fiică de condamnat politic”. Întrebarea generată de situația existențială și care își caută răspuns este, dacă am citit bine, următoarea: câtă vină pentru ratare revine sistemului și câtă individului?

Familia lui Augustin reproduce la scară mică societatea “anilor șaizeci”, supusă controlului *puterii*. *Tata* este forța directă, brutală, este dogma; *mama (negociatoarea)* ilustrează cealaltă față a puterii, cea amăgitoare care manipulează prin “umor”, “drăgălășenie”, “tact”, “diversiune” (termenii aparțin textului). Dar dincolo de semnificația lor simbolică, Augustin și Olivia sunt individualități “în carne și oase” cu aspirații, dar cu multe slăbiciuni, mai mici ori mai mari (mediocritate, egoism, lașitate, compromis). Conflictul l-ai construit etajat: ideologic (individ/ istorie, conștiință/ “prudentă”, părinți/ copii) și moral (supunere/ libertate, curaj/ lașitate, principii/ compromisuri). Acest complex problematic îl ilustrezi prin una din temele tale preferate, familia. Sub lupa întrebătoare mai pui o problemă cu miez: copiii trebuie sau nu să fie epigoni ai părinților, iar vinovăția este ereditară?

Dincolo de valoarea de mit poetic, cuplul primordial ar trebui să fie, în viziunea ta, o componentă intrinsecă a familiei. Cuplul Dodi și Maria este alungat din paradis și distrus nu de Dumnezeu, ci de *puterea* familiei (a societății rău întocmită).

Ca și subiectul, și personajele (am în vedere pe Augustin și pe Maria) le-ai conceput, pe de o parte, în tradiția realismului clasic (Augustin în primul rînd), iar pe de altă parte, în linia modernismului analitic (Maria în primul rînf). Augustin este un Rastiniac maramureșean căpos și harnic care coboară de la munte și ajuns la oraș își spune *inter nos*. În tradiția noastră literară este un Dinu Păturică care trece prin două sisteme ideologice și sociale diferite reușind să se adapteze fiecăruia. Tot ceea ce reprezenta un potențial pericol pentru ascensiunea și apoi stabilitatea sa este ignorat și înlăturat din viața sa: “Strîngea din dinți: nici film, nici femei [...] În lumea aceea în care el venea de la cel de mai jos, trebuie să fie atent cu toate cele [...] El nu avea timp de lucruri de prisos.” Ai înzestrat personajul cu o ambiție și dîrzenie demonice. Prima parte a visului său se împlinește: “Încet-încet viața lui se îmblînzise după ce ajunsese medic specialist în orașul de provincie. Nu rîvnise mai sus și bine făcuse. Curînd ocupă un loc onorabil în ierarhia locului.” Sper deosebire de personajul lui Balzac, ori de cel al lui Filimon, al tău, mai ales după ce ajunge în “anii șaizeci”, nu aspiră la o poziție supremă. Ceea ce îl caracterizează ca trăitor în “anii șaizeci” este frica de a ieși din *celula* familiei. Toată starea socială și morală în care se simte mulțumit o sugerezi, inspirată, prin simbolul “Wartburgul albastru”. Când a crezut că s-a împlinit social și profesional, Augustin trece printr-o criză ... hormonală, își permite “să se relaxeze, să privească în jurul său [...] își permise să se îndrăgostească.” Ai avut o intuiție de prozator analitic. Augustin trebuia să-și consume criza de creștere peste care a sărit în tinerețe. Frustrările izbucnesc când te aștepți mai puțin. Ironic, îl pui pe Augustin, în plină maturitate biologică și socială să facă “greșeala” pe care o reproșează despotice fiului său aflat la vârsta adolescenței. Instrumentezi bine biografia morală a personajului, încît nu surprinde că ajunge autorul unei duble crime, fizică și morală, supunînd pe iubita fiului unui avort. Personajul tău este mai abject decît Pilat din Pont: “doctorul se spală pe mîini de sîngele propriului nepot cît se poate de mulțumit. [...]

- Când ați început? De două luni? Află fiule că sarcina avea trei luni!

- Nu se poate!

- Ba da! Iubita ta nevinovată era gravidă cu altul.”

Regretele ulterioare sunt inutile. “[...] a trăit pînă la nouăzeci de ani. Spre sfîrșitul vieții o chema și-i cerea iertare. Îl chema și pe cel nenăscut. Erau lucruri ce nu le mai putea îndrepta și asta îl scotea din minți.” Naratorul tău are 2-3 scăpări ... ideologice. Îți amintesc una. *Ceferistul* Constantin, socrul lui Augustin, se întreabă “unde erau marile dislocări sociale, martirii și

victimile?” Pentru Augustin și Constantin, și pentru toți asemenea lor, “*prudența*” este legea existenței. Nu departe de această lașitate este și Dodi. Acesta în locul luptei pentru iubirea sa se face marinar. Plecatul în lume este numai pe jumătate salvare. Maria (o Evă nevinovată) este o victimă a sistemului și a familiei lui Augustin. Alungată de familie, în Bucureștii studenției descoperă la scară mai mare realitățile dureroase trăite în orașele de provincie prin care destinul de fiică de deținut politic a purtat-o. În București, lumea-teatru, ajunge ca un fluture fascinat de lumină în speranța că va putea uita trecutul și începe o nouă viață. Repede descoperă că lumea în care a ajuns (lumea lui Bebe, a Păpușii, a restaurantelor de lux etc, etc.) este o mare piață în care totul se vinde și totul se cumpără. Bulversată și amăgită încearcă să se răzbune cu cinism lăsându-se tîrîtă în viața din Babel. La un moment dat, ca un Rastiniac răsturnat, strigă către Babel: “domnilor, v-am oferit inima mea, v-am oferit trupul meu. Ce ați făcut cu darurile.”

Irina Petraș mi-a luat-o înainte (oficial!) așa că nu-mi rămîne decît s-o citez: tipologia feminină a prozelor tale e dominată de “eroine apatice, abulice, supuse masculinului dominator și egocentric și incapabile să-și asume autonomia [...]”. Aș face o “corectare”. Eroina din *Dodi*, (sau cea din *Stăpînul domeniului*) nu este chiar abulică. În coturarea personajului ai estompat granița, mai ales în ultimile secvențe epice, dintre real și oniric.

Nuvela ta are virtuții de scenariu de film. Poate un regizor de marcă va ajunge să-ți citească nuvela și secondat de o echipă asemenea, va realiza un film de calitate.

Suplinești restrîngerea epică și analitică specifice prozei scurte prin recurgerea la simbol. Îți amintesc cîteva doar din *Dodi*: “geamantanul de carton”, “geamantanul verde”, “gara (peronul, șinele, compartimentul, biletul). Ai folosit și o inversare de simboluri cu rezultate de sens: Dodi, bărbatul devine omul *apei*, iar Maria, femeia, devine (cel puțin pentru un timp) omul uscatului.

Încă două observații și închei, nu de alta, dar paginile mele să nu întrecă pe ale volumului tău. În scrisoarea anterioară te-am atenționat asupra pericolului de a persevera în descripția în spirit expresionist. Constat că în volumul de față nu mai ai asemenea pagini. Condeiul tău are înclinație spre impresionismul care îți susține introspecția și analiza. Reluînd o idee anterioară te sfătuiesc (!) să nu te lași amăgită de gîndul de a scrie roman. Vocația ta este proza scurtă. Condeiul tău numai de ea va asculta.

Ionel